

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2015

MD

D

- vychází z platných účetních a daňových předpisů
- základní principy a vazby podvojného účetnictví
- řešení praktických příkladů
- zpracování výkazu cash flow
- **zálohy na podíly na zisku**

Jana Skálová a kolektiv

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2015

GRADA Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Edice Účetnictví a daně

Ing. Jana Skálová, Ph.D. a kolektiv

Podvojně účetnictví 2015

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7, jako svou 5792. publikaci

Realizace obálky Jan Dvořák

Sazba Antonín Plicka

Odpovědná redaktorka Ing. Michaela Průšová

Počet stran 192

Dvacáté první vydání, Praha 1993, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2015

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2015

ISBN 978-80-247-5418-5

ELEKTRONICKÉ VERZE:

ISBN 978-80-247-9000-8 (ve formátu PDF)

GRADA Publishing: tel. 234 264 401, fax 234 264 400, www.grada.cz

Obsah

Úvod	9
1. Právní úprava účetnictví	11
1.1 Obecně uznávané účetní zásady	14
1.1.1 Zásada účetní jednotky	14
1.1.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky	14
1.1.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech	15
1.1.4 Zásada objektivit účetních informací	15
1.1.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace	15
1.1.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími	15
1.1.7 Zásada opatrnosti	16
2. Základní pojmy účetnictví	17
2.1 Vznik účetnictví	17
2.2 Bilanční princip a rozvaha	18
2.3 Náklady	21
2.3.1 Druhové členění nákladů	21
2.3.2 Účelové členění nákladů	21
2.3.3 Daňové kritérium	21
2.4 Výnosy	22
2.4.1 Výpočet zisku/ztráty	23
2.5 Dokladovost	23
2.6 Účet a soustava účtů	24
2.6.1 Účetnictví v plném rozsahu	24
2.6.2 Účetnictví ve zjednodušeném rozsahu	24
2.6.3 Znázornění účtu	25
2.6.4 Nákladové a výnosové účty	26
2.6.5 Syntetické a analytické účty	27
2.6.6 Sestavení účtového rozvrhu	27
2.7 Podvojnost a souvztažnost účetních zápisů	27
2.8 Účetní knihy	28
2.8.1 Deník	29
2.8.2 Hlavní kniha	29
2.8.3 Knihy analytických účtů	30
2.8.4 Storno	30
2.8.5 Forma účetních knih	30
2.9 Úschova účetních písemností	30
2.10 Kontrolní prvky účetnictví	31
2.10.1 Předvaha	31
2.10.2 Inventarizace	32
3. Účtová třída 0 – Dlouhodobý majetek	34
3.1 Obsah účtové třídy	34
3.2 Oceňování dlouhodobého majetku	38
3.3 Pořízení majetku	40
3.4 Odpisování hmotného majetku	43
3.5 Daňové odpisy dlouhodobého hmotného majetku	45
3.5.1 Odpisové skupiny	45
3.5.2 Rovnoměrné odpisování	45
3.5.3 Zrychlené odpisování	46

3.6	Odpisování dlouhodobého hmotného majetku se stanovením rozdílné ceny, než je hranice dle zákona o daních z příjmů	47
3.6.1	Cena stanovená účetní jednotkou je nižší než 40 000 Kč	47
3.6.2	Cena stanovená účetní jednotkou je vyšší než 40 000 Kč	47
3.7	Odpisy nehmotného majetku	48
3.8	Vyřazování dlouhodobého majetku	48
3.9	Technické zhodnocení majetku	51
3.9.1	Technické zhodnocení hmotného majetku	51
3.9.2	Technické zhodnocení nehmotného majetku	53
4.	Účtová třída 1 – Zásoby	54
4.1	Oceňování zásob	55
4.1.1	Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách	55
4.1.2	Oceňování v průměrných cenách	55
4.1.3	Technika FIFO	56
4.1.4	Technika LIFO	56
4.1.5	Oceňování pevnou skladovou cenou	56
4.2	Syntetické účty třídy 1	58
4.3	Účtování nakupovaných zásob	58
4.3.1	Způsob A u nakupovaných zásob	59
4.3.2	Způsob B u nakupovaných zásob	62
4.3.3	Účtování na konci roku – stav zásob do roční uzávěrky	63
4.4	Účtování zásob vlastní výroby	64
4.4.1	Způsob A	64
4.4.2	Způsob B	65
4.4.3	Opravné položky	69
5.	Účtová třída 2 – Krátkodobý finanční majetek a krátkodobé bankovní úvěry	71
5.1	Peníze	71
5.2	Účty v bankách	72
5.3	Bankovní úvěry	73
5.4	Krátkodobé finanční výpomoci	74
6.	Účtová třída 3 – Zúčtovací vztahy	76
6.1	Skupina 31 – Pohledávky	76
6.1.1	Účtování o směnkách	76
6.2	Odpis pohledávek do nákladů	78
6.2.1	Daňový jednorázový odpis pohledávek	78
6.2.2	Odpis pohledávek – účetní	79
6.3	Zákonné opravné položky k pohledávkám	79
6.4	Opravné položky až do výše 100 % u pohledávek do 30 000 Kč	81
6.5	Podrozvahové účty	82
6.6	Skupina 32 – Závazky	83
6.7	Zúčtování se zaměstnanci a institucemi	84
6.8	Zúčtování daní a dotací	87
6.8.1	Přímé daně	87
6.8.2	Daň z přidané hodnoty	88
6.8.3	Ostatní nepřímé daně a poplatky	91
6.8.4	Dotace	91
6.9	Pohledávky a závazky ke společníkům, za účastníky sdružení a za členy družstva	91
6.10	Jiné pohledávky a závazky	93
6.11	Přechodné účty aktiv a pasiv	94
6.11.1	Časové rozlišení nákladů a výnosů	94
6.11.2	Náklady příštích období	95

6.11.3	Výdaje příštích období	96
6.11.4	Výnosy příštích období	96
6.11.5	Příjmy příštích období	97
6.11.6	Dohadné účty aktivní	98
6.11.7	Dohadné účty pasivní	99
6.12	Kurzové rozdíly	100
6.12.1	Kurzové rozdíly v průběhu roku	100
6.12.2	Kurzové rozdíly ke konci rozvahového dne	103
7.	Účtová třída 4 – Kapitálové účty a dlouhodobé závazky	105
7.1	Základní kapitál a kapitálové fondy	105
7.1.1	Změny vlastního kapitálu akciové společnosti	106
7.1.2	Společnost s ručením omezeným	107
7.2	Rezervní fondy, nedělitelný fond a ostatní fondy ze zisku a převedené výsledky hospodaření	108
7.2.1	Zákonný rezervní fond	108
7.2.2	Jiný výsledek hospodaření minulých let	109
7.3	Skupina 43 – Výsledek hospodaření ve schvalovacím řízení	111
7.4	Zálohy na podíly na zisku	113
7.5	Rezervy	114
7.5.1	Rezerva na opravy hmotného majetku	115
7.5.2	Příklad rezervy (daňově neuznatelné) na záruční opravy zboží	116
7.5.3	Rezerva na daň z příjmů	118
7.6	Bankovní úvěry	119
7.7	Skupina 47 – Dlouhodobé závazky	119
7.8	Odložený daňový závazek a pohledávka	121
7.9	Skupina 49 – Individuální podnikatel	123
8.	Náklady a výnosy – účtové třídy 5 a 6	124
9.	Účtová třída 7 – Závěrkové a podrozvahové účty	128
9.1	Otevírání účetních knih	128
9.2	Uzavírání účetních knih a roční závěrka	129
9.3	Následující účetní období	130
9.4	Podrozvahové účty	131
10.	Finanční majetek	132
10.1	Dlouhodobý finanční majetek	133
10.1.1	Ocenění dlouhodobého finančního majetku	133
10.1.2	Pořízení cenných papírů	134
10.1.3	Prodej cenných papírů	135
10.1.4	Podíl na zisku	136
10.2	Krátkodobé cenné papíry	136
11.	Účetní závěrka	139
11.1	Rozvaha (bilance) a výkaz zisku a ztráty	140
11.2	Příloha účetní závěrky	141
11.2.1	Obecné údaje	141
11.2.2	Informace o použitých účetních metodách, obecných účetních zásadách a způsobech oceňování	142
11.2.3	Doplňující informace k rozvaze (bilanci) a výkazu zisku a ztráty	142
11.3	Přehled o peněžních tocích – cash flow	144
11.4	Přehled o peněžních tocích nepřímou metodou s vysvětlivkami	147
11.5	Příklady na sestavování cash flow	152
11.5.1	Změny pracovního kapitálu	153

11.5.2 Odpisy dlouhodobého majetku a opravné položky k nabytému majetku	154
11.5.3 Přejídné účty aktiv a pasiv a rezervy	155
11.5.4 Dlouhodobý hmotný a nehmotný majetek	156
11.5.5 Finanční majetek	157
11.5.6 Rozdělení výsledku hospodaření	158
11.6 Příklad na sestavení výkazu cash flow metodou nepřímou	158
11.6.1 Zadáání	158
12. Účtová osnova pro podnikatele – používaná v publikaci	166
13. Rozvaha a výkaz zisku a ztráty	173
13.1 Uspořádání a označování položek rozvahy (balance)	173
13.2 Uspořádání a označování položek výkazu zisku a ztráty – druhové členění	175
13.3 Uspořádání a označování položek výkazu zisku a ztráty – účelové členění	177
Summary	179

Úvod

Tato publikace je určena začátečníkům v oblasti účetnictví podnikatelských subjektů a studentům oboru účetnictví.

Výklad vychází nejprve z obecných účetních principů a dále je zaměřen na aktuální českou regulaci účetnictví, tj. vychází ze zákona o účetnictví, vyhlášky č. 500/2002 Sb. pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v podvojném účetnictví, a z českých účetních standardů.

Z vyhlášky jsou převzata číselná označení účtových skupin, která vychází ze směrné účtové osnovy.

Protože kniha je zaměřena na základní účetní operace a principy, snažili jsme se – pro jednoduchost a snazší srozumitelnost – dodržet historickou souvislost dříve používaných čísel syntetických účtů. Výklad jednotlivých oblastí je tedy prováděn pomocí trojmístného označení syntetických účtů stanovených v dříve platném Opatření MF.

Kapitoly obsahují vysvětlení principů podvojného účetnictví a základních účetních operací. Zaúčtování jednotlivých případů je graficky znázorněno pomocí „téček“. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny řadou řešených příkladů v podobě tabulek.

Dvacáté první vydání této knihy vychází z účetních a daňových předpisů platných k 1. 1. 2015. Vzhledem k faktu, že daňové a účetní předpisy procházejí mnoha změnami, doporučujeme všem čtenářům neustále sledovat platnou legislativu. Aktuální informace můžete získat také prostřednictvím článků a Newsletterů společnosti **TPA Horwath**, které naleznete na stránkách www.tpa-horwath.cz

Přejeme vám, aby po prostudování této knihy pro vás nebylo podvojně účetnictví nutným a nesrozumitelným zlem, ale zajímavou prací a užitečným nástrojem ke zjištění výsledků vaší společnosti.

Za autorský kolektiv
Ing. Jana Skálová, Ph.D.

1. Právní úprava účetnictví

1. Úvod

Základem je povinnost všech podnikatelů vést účetnictví v rozsahu a způsobem stanoveným zvláštním zákonem, tedy zákonem o účetnictví.

Podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku (tedy všechny právnické a zapsané fyzické osoby) účtují v soustavě podvojného účetnictví o stavu a pohybu obchodního majetku a závazků, vlastního kapitálu, o nákladech, výnosech a zisku nebo ztrátě.

Účetním obdobím je kalendářní rok nebo hospodářský rok vycházející z úpravy v zákoně o účetnictví.

Obchodní korporace musí mít účetní závěrku a výroční zprávu ověřenu auditorem v případech, kdy tak stanoví zákon o účetnictví.

Obchodní korporace zveřejňují účetní závěrky a výroční zprávy uložením do sbírky listin rejstříkového soudu.

2. Zákon o účetnictví

Zákon o účetnictví je v současnosti věnován podvojnému účetnictví. Záměrem MF je však vrátit jednoduché účetnictví do zákona, a to s účinností od 1. 1. 2016. Je připravena rozsáhlá novela zákona o účetnictví, která implementuje do českých předpisů novou směrnici o účetnictví. Schválení této novely se předpokládá v průběhu roku 2015 a účinnost od 1. 1. 2016.

Zákon o účetnictví stanoví v souladu s právem Evropské unie rozsah a způsob vedení účetnictví a požadavky na jeho průkaznost. Osoby, na které se vztahuje, jsou označovány za účetní jednotky.

Za účetní jednotky jsou považovány:

- a) všechny právnické osoby,
- b) fyzické osoby, které jsou jako podnikatelé zapsány v obchodním rejstříku,
- c) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli, pokud jejich obrat podle zákona o dani z přidané hodnoty, včetně zdanitelných plnění osvobozených od této daně, přesáhl za bezprostředně předcházející kalendářní rok částku 25 000 000 Kč, a to od prvního dne kalendářního roku,
- d) ostatní fyzické osoby, které vedou účetnictví na základě svého rozhodnutí,
- e) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli a jsou společníky sdruženými ve společnosti (dříve účastníky sdružení bez právní subjektivity), pokud alespoň jeden z nich ze společníků sdružených v této společnosti je účetní jednotkou,
- f) ostatní fyzické osoby, kterým povinnost vést účetnictví ukládá zvláštní právní předpis,
- g) organizační složky státu, svěřenské fondy podle občanského zákoníku, fondy obhospodařované penzijními společnostmi, investiční fondy bez právní osobnosti.

Zákon rozlišuje možnost vedení účetnictví v plném rozsahu nebo ve zjednodušeném rozsahu. Zjednodušený rozsah podvojného účetnictví je vymezen v § 13a zákona. Zde je vyjmenována celá řada úlev, která zjednodušuje systém účtování. Mimo jiné lze uvést možnost používat účtování pouze pomocí účtových skupin, spojit účtování v deníku a hlavní knize, nepoužívat účty analytické ani podrozvahové atd.

Výklad v této knize je orientován na výklad účetnictví v plném rozsahu. Základní účetní principy jsou však ve zjednodušeném rozsahu naprosto totožné.

3. Vyhlášky ministerstva financí k zákonu o účetnictví

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví (dále jen „vyhláška“), rozpracovává některá ustanovení zákona o účetnictví do podrobnější úpravy. Stanoví se zde zejména:

- Účetní závěrka – rozsah účetní závěrky (rozvaha, výkaz zisku a ztráty, příloha, přehled o peněžních tocích, přehled o změnách vlastního kapitálu), obsahové vymezení některých položek rozvahy, obsahové vymezení některých položek výkazu zisku a ztráty a přílohy.
- Směrná účtová osnova na úrovni skupin účtů.
- Účetní metody a jejich použití, např. metody oceňování majetku, odpisování, kurzových rozdílů, odložené daně, vzájemného zúčtování položek.
- Konsolidovaná účetní závěrka.

Další samostatné vyhlášky byly vydány pro účetní jednotky banky, pojišťovny, neziskové organizace atd.

4. České účetní standardy

Vydání Českých účetních standardů je zakotveno do zákona o účetnictví (§ 36). Cílem standardů je soulad při používání účetních metod účetními jednotkami. Tvorbu a vydávání Českých účetních standardů zajišťuje Ministerstvo financí. Obsahem standardů je popis účetních metod nebo postupy účtování; obsah standardů nesmí být v rozporu s ustanoveními zákona o účetnictví a ostatních právních předpisů ani obcházet jejich účel. Použití standardů účetními jednotkami se považuje za plnění ustanovení o účetních metodách podle zákona o účetnictví. Ministerstvo vede registr vydaných standardů.

5. Interpretace Národní účetní rady

Národní účetní rada byla založena profesními organizacemi jako nezávislá odborná instituce, jejími členy jsou Komora auditorů České republiky, Komora daňových poradců České republiky, Svaz účetních ČR a Vysoká škola ekonomická, zastoupená Fakultou financí a účetnictví.

Od konce roku 2004 dlouhodobě a koncepčně připravuje interpretace českých účetních předpisů. Hlavním smyslem vydávání interpretací je pomoc účetním jednotkám při hledání správného řešení účtování a vykazování specifických transakcí, jejichž účetní řešení v českých účetních předpisech neexistuje, případně je praxí prováděno nejednotně, či nesprávně. Cílem této činnosti je zvýšit úroveň účetního výkaznictví a jeho použitelnost pro ekonomická rozhodování externích uživatelů těchto závěrek. Interpretace mohou být pomoci nejen pro předkladatele účetních závěrek, kteří je sestavují a zveřejňují, ale také pro auditory, kteří je ověřují, a pro uživatele, kteří využívají informace z nich¹.

Přestože interpretace Národní účetní rady nepředstavují formálně regulační nástroj v oblasti účetnictví, daní či auditu, tím, že jsou stále více používány a rozšiřovány, vytváří to, čemu

¹ MEJZLÍK, Ladislav. *Národní účetní rada a její interpretace českých účetních předpisů*. Praha 01. 12. 2007. In: STROUHAL, Jiří (ed.). *Sborník pedagogické konference – 7. ročník – Účetní výkaznictví*. Praha: Siemens, 2007, s. 65–73.

se v anglosaském prostředí říká „best practice“ (nejlepší praxe). Tato praxe vytváří vzorová řešení a tlak na zákonodárce v legislativním procesu. Interpretace se tak staly v některých případech předlohou pro novely právních předpisů regulujících účetnictví².

Národní účetní rada vydala tyto interpretace:

Předmluva Národní účetní rady k Interpretacím českých účetních předpisů;

- I-1 Přechodné rozdíly při výchozím uznání aktiv;
- I-2 Přechodné rozdíly při přeměnách a vkladech;
- I-3 Rezerva na splatnou daň;
- I-4 Odložená daň z přechodných rozdílů při ocenění majetkových účastí metodou ekvivalence;
- I-5 Stanovení okamžiku zahájení účtování souvisejících nákladů spojených s pořízením dlouhodobého majetku;
- I-7 Komisionářské smlouvy;
- I-8 Sociální fond a účtování o fondech tvořených ze zisku;
- I-9 Odložená daň – první vykázání;
- I-10 Okamžik účtování o pohledávce z titulu příslušenství k pohledávce u věřitele;
- I-11 Srovnatelnost informací za běžné a minulé účetní období v individuální účetní závěrce podnikatelů;
- I-12 Faktoring;
- I-13 Účtování související s paušálními náhradami odpovědnosti za kvalitu dodávek;
- I-14 Okamžik vykázání nároku na přijetí nebo vrácení dotace;
- I-15 Zúčtování nevyplacených přiznaných podílů na zisku;
- I-16 Účtování úplatně nabytého samostatného věcného břemene;
- I-17 Pobídky v nájemních vztazích;
- I-18 Dohadné položky v cizí měně;
- I-19 Zúčtování závazků vzniklých z rozdělení vlastního kapitálu;
- I-20 Účetní zachycení podmíněných investičních výdajů;
- I-21 Odpis cizoměnové pohledávky a závazku;
- I-22 Dotace v cizí měně;
- I-23 Oceňování nabyté cizoměnové pohledávky;
- I-24 Události po rozvahovém dni;
- I-25 Ocenění po předchůdci;
- I-26 Slevy z pořizovací ceny dlouhodobého hmotného majetku v následujících účetních obdobích po uvedení do užívání;
- I-27 Následné získání dotace na dlouhodobý majetek;
- I-28 Následné vrácení dotace na dlouhodobý majetek.

Pro podrobnější informace o obsahu jednotlivých interpretací včetně autorských příkladů odkazujeme web Národní účetní rady, ww.nur.cz.

6. Ostatní právní předpisy

Na prvním místě ve výčtu předpisů ovlivňujících účetnictví českých subjektů je zcela jistě zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“) a zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích (dále jen „ZOK“), které vešly v účinnost k 1. 1. 2014. Na tomto místě je třeba zmínit, jaké dopady na účetnictví má NOZ a ZOK od 1. 1. 2014. Například:

² MEJZLÍK, Ladislav. *Předmluva – Interpretace Národní účetní rady jako „best practice“ v ČR?* Český finanční a účetní časopis, 2011, roč. 6, č. 2, s. 4–6.

- Mění se terminologie i označování některých položek rozvahy.
- ZOK ruší povinnost vedení rezervního fondu. Toto ustanovení platí pro nově vzniklé obchodní korporace či pro společnosti, které změnilly stanovy společnosti v souladu s novým NOZ.
- Společnost s ručením omezeným může být založena s minimální výší základního kapitálu 1 Kč.
- Akciovou společnost může řídit pouze jediný orgán.

Mění se rovněž pravidla pro posuzování promlčení. Dle § 629 NOZ je základní promlčení lhůta stanovena jako tříletá. Smluvní strany si však mohou dle ustanovení § 630 NOZ sjednat ve smlouvě jiné promlčecí lhůty v rozmezí od 1 roku do 15 let. Účetní jednotka musí pamatovat, že toto ustanovení o promlčení platí pro pohledávky vzniklé po 1. 1. 2014 na základě nových smluvních vztahů, pro promlčení pohledávek vzniklých do 31. 12. 2013 a dále dle starých smluvních vztahů platí dosavadní ustanovení obchodního zákoníku nebo občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

Česká republika patří mezi státy, ve kterých je účetnictví úzce spjato s daňovými předpisy, proto je nutné uvést i některé daňové předpisy. Především se jedná o zákon o daních z příjmů (č. 586/1992 Sb., v platném znění). Dále je třeba uvést zákon o dani z přidané hodnoty (č. 235/2004 Sb., v platném znění). V neposlední řadě je třeba zmínit zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů (č. 593/1992 Sb., v platném znění).

1.1 Obecně uznávané účetní zásady

Obecně uznávané účetní zásady představují ve své podstatě soubor určitých pravidel, základních principů účetního myšlení, které jsou dodržovány všemi účetními jednotkami při vedení účetnictví a sestavování výkazů. Tyto zásady vycházejí z tradice účetnictví, většinou nejsou formulovány, ani zakotveny v žádném zákoně (zákon o účetnictví některé z dále uváděných zásad obsahuje), jedná se ale o oživení a „znovuobjevení“ těchto zásad v našem účetnictví.

1.1.1 Zásada účetní jednotky

Zásada účetní jednotky spočívá ve vymezení ekonomického celku, za který je účetnictví vedeno, k němuž se vztahují účetní operace a sestavené účetní výkazy. Při možnosti zakládání dceřiných společností, poboček a oddělených provozoven je nutné sledovat podle právního statutu ekonomického celku, zda je samostatnou účetní jednotkou, či není. Pojem „účetní jednotka“ vymezuje zákon o účetnictví (viz výše). Ve většině případů je pojem právní i účetní jednotky shodný, existují ale i případy, kdy jsou sestavovány účetní výkazy za několik samostatných právnických osob (společností), které jsou vzájemně spojeny majetkovou účastí (takové výkazy jsou označovány jako konsolidované).

1.1.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky

V účetnictví se zásada neomezeného trvání účetní jednotky uplatňuje při běžném fungování obchodního závodu hlavně v oceňování aktiv. Většinou se pro oceňování zejména dlouhodobých aktiv používají historické náklady, tj. původní pořizovací ceny. Např. hmotný majetek je oceňován v rozvaze po celou dobu životnosti pořizovací cenou s odděleným vykázáním opravěk, předpoklad neomezené existence obchodního závodu počítá s postupným odepsáním pořizovací ceny formou odpisů do nákladů.

1.1.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech

Celkový výsledek hospodaření účetní jednotky je možné zjistit až po likvidaci obchodního závodu, po přeměně všech jeho aktiv na peníze. Doba trvání účetní jednotky (podle předchozí zásady neomezená) se proto rozděluje na pravidelné intervaly, v nichž se provádí zjištění výsledku hospodaření a finanční situace. Toto pravidelné zjišťování je nezbytné pro hodnocení efektivnosti obchodního závodu a pro řízení další činnosti.

1.1.4 Zásada objektivity účetních informací

Všechny hospodářské operace, které mají vstoupit do účetnictví, musí být objektivně zjištěny. Za objektivně zjištěnou se považuje uskutečněná operace doložená dokladem, stavy aktiv ověřené výsledky inventury atd.

Požadavek objektivity účetních informací je v zákoně o účetnictví podpořen v § 7: „*Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví tak, aby účetní závěrka sestavená na jeho základě podávala věrný a poctivý obraz předmětů účetnictví a finanční situace účetní jednotky. Zobrazení je věrné, jestliže obsah položek účetní závěrky odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě tohoto zákona. Zobrazení je poctivé, když jsou při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti.*“

Dále jsou v zákoně o účetnictví předepsány náležitosti dokladů ověřujících účetní operace, lhůty archivace dokladů, možnosti oceňování aktiv atd. Všechna tato ustanovení podporují objektivnost účetnictví.

1.1.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace

Všechny účetní operace se účtují v ocenění částkami, které jsou doloženy doklady o provedené transakci. V případě poklesu kupní síly peněžní jednotky se mohou lišit částky za stejné operace provedené v různém časovém období. Platí zásada, že jsou účtovány vždy částky skutečně realizované, nelze dělat žádné přepočty k zohlednění inflace nebo přeceňování majetku z tohoto titulu. Tato zásada poměrně úzce souvisí se zásadou opatrnosti, o níž je pojednáno níže. Na zásadu účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace pak navazuje stanovení okamžiku realizace. V zásadě se za vznik pohledávky považuje moment vyskladnění výkonů či poskytnutí služby. Fakturací tedy vzniká pohledávka, která se daňově promítá do výnosů. Jen výjimečně se považuje za moment realizace příjem peněz, např. prodej v maloobchodě.

1.1.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími

Při srovnávání účetních výkazů je nutné vycházet z předpokladu, že použité metody účtování určitých operací, oceňování a odpisování aktiv, i náplň jednotlivých položek výkazů jsou v jednotlivých letech stejné – konzistentní. Tato zásada tedy zaručuje srovnatelnost z hlediska času.

V naší právní úpravě je přímo do zákona o účetnictví zakotveno do § 7 odst. 4: „*Uspořádání a označování položek rozvahy a výkazu zisku a ztráty a jejich obsahové vymezení a způsoby oceňování použité v jednom účetním období nesmí účetní jednotky změnit v následujícím*

účetním období. Účetní jednotky mohou uvedené uspořádání a označování a obsahové vymezení a způsoby oceňování změnit zcela nebo zčásti mezi jednotlivými účetními obdobími jen z důvodů změny předmětu podnikání nebo jiné činnosti anebo z důvodů zpřesnění věrného zobrazení nebo zkvalitnění vypovídací schopnosti účetní závěrky, přičemž informaci o každé takové změně s jejím řádným zdůvodněním jsou povinny uvést v příloze v účetní závěrce.“

1.1.7 Zásada opatrnosti

Zásada opatrnosti spočívá v tom, že „každý chytrý obchodník počítá vždy s horší variantou v svém podnikání“. Slovy účetní terminologie tato zásada znamená, že se v účetnictví vykazují a do výše zisku promítají všechny předpokládané a očekávané ztráty, rizika a znehodnocení majetku, i když ještě nenastaly a jejich výše není spolehlivě zjištělná. Naopak všechny zisky a zhodnocení majetku se promítají do účetnictví až po skutečné realizaci.

Výsledkem tohoto přístupu je vykazování „opatrnější“ výše zisku.

Na tuto skutečnost reaguje i zákon o účetnictví v § 25 odst. 3: „Účetní jednotky při oceňování ke konci rozvahového dne zahrnují jen zisky, které byly dosaženy, a berou v úvahu všechna předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků a jsou jim známy do okamžiku sestavení účetní závěrky, jakož i všechna snížení hodnoty bez ohledu na to, zda je výsledkem hospodaření účetního období zisk nebo ztráta.“

Dále § 26 odst. 1 a 3 zákona o účetnictví stanoví: „Pokud se při inventarizaci zásob zjistí, že jejich prodejní cena snižena o náklady spojené s prodejem je nižší, než cena použitá pro jejich ocenění v účetnictví, zásoby se ocení v účetnictví a v účetní závěrce touto nižší cenou. Ustanovení o oceňování podle § 25 odst. 3 vyjadřují rezervy, opravné položky a odpisy majetku. Rezervami podle tohoto zákona se rozumí rezerva na rizika a ztráty, rezerva na daň z příjmů, rezerva na důchody a podobné závazky, rezerva na restrukturalizaci. Rezervami se dále rozumí technické rezervy nebo jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů. Opravnými položkami se vyjadřuje přechodné snížení hodnoty majetku; odpisy majetku vyjadřují trvalé snížení jeho hodnoty.“

Používání této zásady v praxi je zakotveno v zákoně o účetnictví, jedná se tedy o praktiky doporučované. Uplatňování rezerv a opravných položek je však pro daňové účely omezeno v zákoně o daních z příjmů.

2. Základní pojmy účetnictví

2.1 Vznik účetnictví

„Účty a knihy obchodní vedou se k tomu účelu, aby obchodník, průmyslník, řemeslník anebo kterýkoli jiný podnikatel seznal stav svého jmění, aby věděl, z jakých částí se jeho jmění skládá, zdali mu ubývá nebo přibývá, vydělal-li či prodělal, aby povždy měl přehled veškerého svého jednání obchodního, aby v každé chvíli věděl, u koho má co pohledávati a komu je co dlužen, aby měl vědomost o tom, jaké jsou jeho zásoby, mnoho-li má mít a mnoho-li skutečně má hotových peněz. Poskytuje tedy účetnictví věrný obraz činnosti obchodníkovi vůbec a přehled veškerých obchodních případů ... Bez pořádného vedení knih nikdy nelze obchodníku prospívati, kdyby výdělky jeho byly sebeznačnější.“

Citace z knihy P. Kheil: Jednoduché účetnictví, vydal Bursík a Kohout, Praha 1897.

Vznik účetnictví nelze přesně datovat. Poprvé bylo písemně popsáno v roce 1494 v knize italského mnicha Luca Pacioliho. Lze však předpokládat, že se v praxi používalo, postupně vyvíjelo a zdokonalovalo v italských městských státech již po dvě století před uvedeným datem.

Jaké byly původní cíle a funkce účetnictví?

1. Z důvodu podpory a rozšíření paměti podnikatele snad účetnictví prakticky vzniklo; bylo první písemnou formou vedení soustavných záznamů o podnikových jevech.
2. Účetnictví poskytuje spolehlivé informace o podnikatelské zdatnosti obchodního závodu, o jeho výdělečných schopnostech.
3. Z účetnictví čerpá majitel nebo vedení obchodního závodu informace důležité pro rozhodování a řízení. Na základě údajů o minulosti nebo současnosti firmy se může rozhodovat o budoucích investicích, obchodech, rozšíření nebo naopak likvidaci obchodního závodu.

Podvojně účetnictví tedy vzniklo z praktické potřeby obchodníků a řemeslníků jako životně důležitý nástroj zjišťování informací o průběhu hospodaření majitele, neboť při jakémkoli podnikání je nutné mít přehled o výši a skladbě prostředků do podnikání vložených a o dosažených výsledcích podnikatelské činnosti, o míře zhodnocení či znehodnocení vložených prostředků za určité období, o tom, zda se vyplatí dále provozovat podnikatelskou činnost či ne. Prvotní zaměření účetnictví bylo ryze pro potřeby podnikatele.

Postupně dochází k situacím, že nejen majitel firmy má zájem o informace o své firmě z účetnictví. Jako příklad lze uvést, že účetnictví sloužilo jako důkazní prostředek při vedení sporů, zejména při uznávání a ochraně práv věřitele před dlužníkem a dlužníka před věřitelem. Nepochybně dávaly soudy přednost těm obchodníkům, kteří řádně vedli záznamy průběhu obchodních transakcí v účetních knihách.

Účetnictví také slouží ke zjištění informací pro účely daňové. Na tom, aby všichni podnikatelé vedli řádné účetnictví, začínají mít zájem finanční a daňové orgány, do obchodních (živnostenských) zákoníků se zakotvuje povinnost řádného vedení účetních knih a také povinná lhůta uschování těchto knih. Podle obecného obchodního zákoníku platného v Rakousko-Uhersku koncem 19. století: *„Každý, kdo za živnost provozuje obchody, jest podle článku 28 obecného zákoníka obchodního povinen vésti knihy, z nich obchody jeho a stav jeho majetnosti lze dokonale poznati. Kupci povinni jsou schovávat obchodní své knihy po 10 let, počítajíc od toho dne, kdy se do nich poslední zapsání stalo.“*

S růstem velikosti obchodních závodů se prosazuje podnikání formou akciových společností, které mají možnost soustředit velký objem kapitálu. Tyto společnosti jsou řízeny profesionálním týmem odborníků, odděluje se výkonné řízení firmy od vlastnictví, velké akciové společnosti mají celou řadu akcionářů – majitelů. Pro akcionáře jako majitele společnosti se účetnictví stává důležitým prostředkem kontroly a ochrany majetku svěřeného do správy profesionálnímu vedení (akcionáři kontrolují vedení firmy, jak spravuje a rozšiřuje jejich majetek).

Z výše uvedeného vyplývá, že účetnictví musí plnit různé funkce, že musí „sloužit více pánům“. Na požadavky zainteresovaných stran reaguje účetnictví svou specializací, rozdělením na dvě větve – účetnictví finanční (základní) a manažerské (vnitropodnikové). Rozdíly mezi těmito větvemi účetnictví jsou v obsahu, v míře uplatněné právní regulace, v uživatelském využití.

Finanční účetnictví poskytuje ucelený soubor informací o podnikových skutečnostech, zachycují se v něm primárně vztahy obchodního závodu jako celku k vnějšímu okolí (k dodavatelům, odběratelům, bankám, finančním orgánům). Zahrnuje hlavně operace na vstupu – nákupy materiálu, dalších pořizovaných výkonů a služeb na straně jedné a prodej výrobků, prací a služeb na straně druhé, a dále všechny s tím spojené operace daňové, úvěrové atd.

Obsah **manažerského účetnictví** tvoří soubor různorodých informací potřebných k efektivnímu řízení v rámci daného obchodního závodu. Do jeho sféry patří účtování o nákladech z různých pohledů, kalkulace vlastních nákladů, soustava řízení pomocí rozpočtů, různé nákladové propočty, vždy podle konkrétních podmínek každého obchodního závodu.

Výstupem finančního účetnictví jsou účetní výkazy předkládané zejména externím uživatelům, zprávy z manažerského účetnictví bývají většinou důvěrné a určené pouze vedení obchodního závodu.

Finanční účetnictví podléhá právní regulaci, jednak národním zákonům konkrétního státu, jednak je snaha o regulaci v rámci Evropské unie pomocí Direktiv.

Manažerské účetnictví je plně v kompetenci obchodního závodu, není právně upravováno, mohou být používány jakékoli postupy a metody, které zabezpečí využitelné informace pro žádaný účel.

Finanční účetnictví je postaveno na nutnosti dodržovat určité postupy a metodické prvky, jejichž výsledkem je uzavřený a propojený systém podvojného účetnictví, vždy se účtuje v peněžních jednotkách. Základními metodickými prvky podvojného účetnictví jsou: bilanční princip, doložení všech účetních operací doklady, používání dvoustranných účtů provázaných do soustavy, podvojnost a souvztažnost účetních zápisů.

V manažerském účetnictví není předepsána povinnost podvojného zápisu, mohou se v něm používat i naturální jednotky, nejsou stanoveny metody oceňování, vše je volné, určené pro přizpůsobení konkrétním podmínkám každého obchodního závodu.

2.2 Bilanční princip a rozvaha

Účetnictví sleduje majetek obchodního závodu ze dvou pohledů – jednak jeho druhovou strukturu, jednak zdroje, z nichž byl pořízen. Sledování druhové struktury odpovídá na otázku, co obchodní závod vlastní, jaký má majetek. Konkrétní forma majetku je zachycena v peněžním vyjádření. Účetním termínem se druhová struktura majetku nazývá **aktiva**. Podle mezinárodních účetních standardů jsou aktiva definována jako položky majetku obchodního závodu, které:

- představují pro obchodní závod budoucí ekonomický prospěch (užitek),
- tento prospěch má obchodní závod plně pod kontrolou, patří výhradně jemu,
- očekávání budoucího ekonomického prospěchu musí být dostatečně spolehlivé a prokazatelné,
- položka aktiv je důsledkem hospodářských operací uskutečněných v minulosti,
- položka aktiv musí být s dostatečnou mírou spolehlivě ocenitelná, vyjádřitelná v penězích.

Tyto znaky aktiv je nutné zkoumat, neboť je možné najít určité položky splňující jen některé znaky. Např. za aktiva obchodního závodu vykazovaná v účetnictví se nepovažují kvalifikace a schopnosti pracovníků vedení, protože chybí znak spolehlivé ocenitelnosti v penězích. Dále aktivem obchodního závodu není materiál, který obchodní závod zamýšlí nakoupit, chybí znak, že aktivum je výsledkem hospodářské operace již uskutečněné. Aktivem podniku také není trvale znehodnocený materiál, neboť nepředstavuje žádný budoucí prospěch, nelze ho prodat ani použít ve výrobě.

Při sledování struktury majetku se používají následující pojmy:

Dlouhodobý nehmotný majetek představují zejména zřizovací výdaje, průmyslová práva, patenty, goodwill, licence, software pro počítače, technické a jiné poznatky od výše ocenění určené účetní jednotkou (s výjimkou goodwillu) a s dobou použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý hmotný majetek zahrnuje bez ohledu na pořizovací cenu budovy, stavby, pozemky a dále samostatné movité věci (stroje a zařízení, dopravní prostředky atd.) od výše ocenění stanovené účetní jednotkou, pokud mají dobu použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý finanční majetek je tvořen cennými papíry, které obchodní závod nakupuje s cílem získání vlivu v určité firmě nebo s cílem dlouhodobého (na delší čas než jeden rok) uložení volných peněžních prostředků.

Krátkodobý finanční majetek představují cenné papíry, které jsou rychle zpeněžitelné, a v případě potřeby za ně obchodní závod získá rychle hotové peníze. Krátkodobé cenné papíry obchodní závod nakupuje za účelem výhodného uložení peněz, aby byl získán úrok vyšší, než jaký poskytuje banka v případě uložení peněz na běžný účet. Pojem krátkodobý je stanoven lhůtou do jednoho roku.

Zásoby zahrnují materiál, zboží, výrobky, polotovary, nedokončenou výrobu.

Peněžní prostředky mohou být například v hotovosti nebo složené na účtu v bance.

Druhý pohled na majetek obchodního závodu vycházející z hlediska jeho zdrojů krytí odpovídá na otázku, z čeho nebo za co byl majetek obchodního závodu pořízen. **Zdroje pořízení** mohou být v zásadě dvojího druhu:

- Vlastní zdroje** – jsou tvořeny základním kapitálem obchodního závodu, fondy a nerozděleným ziskem. Vlastní zdroje vyjadřují tu část podnikového majetku, která majiteli skutečně patří, představuje podíl majitelů obchodního závodu na celkových aktivech. Vlastní zdroje byly vloženy při založení obchodního závodu nebo vytvořeny hospodářskou činností (vytvořením zisku).
- Cizí zdroje** – jsou všechny dluhy obchodního závodu vůči dodavatelům, bance, pracovníkům a dalším věřitelům. Podstatné znaky pojmu dluh lze vymezit takto: jde o současný závazek obchodního závodu, který je výsledkem operací uskutečněných v minulosti, jeho výši lze určit s vysokým stupněm jistoty a vyjádřit v penězích, je známa doba jeho splatnosti a věřitel.

Závazky jsou v účetnictví členěny podle lhůty splatnosti na dlouhodobé a krátkodobé. **Dlouhodobé závazky** mají lhůtu splatnosti sjednanou při jejich vzniku delší než jeden rok,